

2018-01-01

จามจุรีรำลึก : พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงบำรงภาษาและวรรณกรรม

ทองต่อ กล้ายไม้ ฌ อยุธยา

Follow this and additional works at: <https://digital.car.chula.ac.th/jamjuree>

Part of the [Social and Behavioral Sciences Commons](#)

Recommended Citation

กล้ายไม้ ฌ อยุธยา, ทองต่อ (2018) "จามจุรีรำลึก : พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงบำรงภาษาและวรรณกรรม," *Jamjuree Journal*: Vol. 20: Iss. 1, Article 2.

DOI: 10.58837/CHULA.JAMJUREE.20.1.1

Available at: <https://digital.car.chula.ac.th/jamjuree/vol20/iss1/2>

This Article is brought to you for free and open access by the Chulalongkorn Journal Online (CUJO) at Chula Digital Collections. It has been accepted for inclusion in Jamjuree Journal by an authorized editor of Chula Digital Collections. For more information, please contact ChulaDC@car.chula.ac.th.

จดหมายเหตุ

ทองตอ กล้วยไม้ ณ ออยุธยา
นิสิตเก่าคณะรัฐศาสตร์ ปีการศึกษา ๒๕๓๓-๒๕๓๖

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงบำราบภาษา และวรรณกรรม

ศูนย์พัฒนกิจและนิสิตเก่าสัมพันธ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นระยะเวลาที่ประเทศไทยเริ่มเปลี่ยนแปลงสภาพความเป็นอยู่เป็นแบบตะวันตกมากขึ้น แต่ผู้นำของชาวไทยสมัยนั้นยังมีความระมัดระวังที่จะควบคุมการเปลี่ยนแปลงจนสูญเสียเอกลักษณ์ไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษาและวรรณกรรมเช่นมีการจัดตั้งโบราณคดีสโมสร เมื่อพุทธศักราช ๒๔๕๐ มีวัตถุประสงค์ส่งเสริมการประพันธ์ การศึกษาประวัติศาสตร์ และโบราณคดี โบราณคดีสโมสรออกหนังสือเล่มหนึ่งชื่อ “หนังสือวรรณคดี” ลงเรื่องวรรณคดีโบราณที่หาดค้นพบได้ยาก และลงสารคดีที่แต่งขึ้นใหม่ โดยเฉพาะพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงให้ความสำคัญแก่ภาษาไทยเป็นอย่างมาก ดังเช่นเมื่อพุทธศักราช ๒๔๒๘ โปรดให้ส่งพระเจ้าลูกยาเธอ ๔ พระองค์ไปทรงศึกษาที่ทวีปยุโรปเป็นรุ่นแรก ได้มีพระบรมราโชวาทให้พระเจ้าลูกยาเธอทรงระมัดระวังในการประพฤติปฏิบัติอย่างละเอียดถี่ถ้วน

“แต่บัดนี้จะต้องนึกเตือนอย่างหนึ่งก่อนว่า ซึ่งให้ออกไปเรียนภาษา วิชาการ ในประเทศยุโรปนั้น ใช่ว่าจะต้องการเอามาใช้แต่เฉพาะภาษาฝรั่งนั้นอย่างเดียว ภาษาไทยและหนังสือไทยซึ่งเป็นภาษาของหนังสือของตัว คงจะต้องใช้อยู่เป็นนิจ จงเข้าใจว่าภาษาต่างประเทศนั้นเป็นแต่พื้นของความรู้ เพราะวิชาความรู้ในหนังสือไทยที่มีผู้แต่งไว้นั้นเป็นแต่ของเก่า ๆ มีน้อย เพราะมิได้สมาคมกับชาติอื่นช้านาน เหมือนวิชาการในประเทศยุโรป ที่ได้สอบสวนซึ่งกันและกันจนเจริญรุ่งเรืองมาก แล้วนั้น ฝ่ายหนังสือไทยจึงไม่พอที่จะเล่าเรียน จึงต้องไปเรียนภาษาอื่นเพื่อจะได้เรียนวิชาให้กว้างขวางออก แล้วจะเอากลับมาลงมาใช้เป็นภาษาไทยทั้งสิ้น เพราะฉะนั้นจะทิ้งภาษาของตัวให้ลืมน้อยคำที่จะพูดให้สมควรเสีย หรือจะลืมนิเวศน์หนังสือไทยที่ตัวได้ฝึกหัดแล้วเสียนั้นไม่ได้เลย”

ศูนย์พัฒนกิจและบัณฑิตกาศบพบร๑แห่งจุฬาลงกรณบมหาวิทยาลัย

พระราชหัตถเลขาว่าด้วยพระบรมราโชบายเกี่ยวกับการศึกษาของชาติ ทรงมีถึงเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีแต่ยังเป็นทีพระยาไพศาลศิลปศาสตร์เมื่อพุทธศักราช ๒๔๕๓ ฉบับหนึ่งมีความว่า

“ข้อซึ่งไม่ชอบเท่านั้น คือสำแดงความโง่ของกรศึกษา เช่น ในหนังสือวิทยากรย์เล่ม ๑๐ ตอน ๘ วันที่ ๑๕ เมษายน หน้า ๓๑๓ มีคำแยกชาติแยกว่า แต่มิรู้ แล้วมีหมึกแดงฆ่าตีนอุเหลือ แต่ แตมิล นี่เป็นความเขลาซึ่งปรากฏในตำราเรียนหรือข่าวของกรศึกษา เพราะแยกชาตินี้เรารู้จักมาแต่ไหนแต่ไรจนเป็นคำคำ นับว่าเป็นคำผรุสวาทมีในภาษามครลที่แปลเป็นภาษาไทยเป็นอันมากกว่าหมิให้ดูพงศาวดารลังกา เลียงเอาอย่างฝรั่ง หลงเอาอย่างฝรั่งเช่นนี้เป็นทีเดือดร้อนรำคาญ ถ้าหากว่าจะอดติจะว่าอังกฤษเขาเรียก แตมิล ซึ่งไทยเราเคยใช้ว่าหมิ เช่นนั้น

ก็ยังคงค้อยเป็นภูมิรู้สักหน่อยหนึ่ง นี่เป็นตัวอย่างที่ยกให้เห็นแต่เรื่องเดียว ยังมีอื่น ๆ อีกมากเช่น เวียงจันทน์ เรียก เวียนเทียน ตามภาษาญวน ปากน้ำเซ เรียก ปักเส เมืองเมาะตะมะ เรียก มาตาบัน เมืองทวาย เรียก ตีวอย เมืองตะนาวศรี เรียก เตนแนสเซอร์ม ยังเมืองพม่า เมืองจีน บรรดาชื่อที่มีอยู่ในพงศาวดารแลในหนังสือไทยกลับเรียกตามเสียงฝรั่งไปหมด เช่น เมืองอ้ายมุย เรียก เอมอย เมืองเชียงไฮ้ เรียก แสงไค เป็นต้น หนักกว่าหนักเรื่องนี้ทนไม่ไหว ถ้าพยายามจะพูดฝรั่งเดียวนี้ว่า ไอเดนตีไฟ ชื่อเมืองที่เคยมีในภาษาไทยให้ใช้ภาษาไทย อย่าให้จดหมายและพงศาวดารแตกสูญเสียได้จะดี”

ถ้าหากว่าพระองค์ได้ทอดพระเนตรภาษาไทยในปัจจุบันเรียก แควน้อย จังหวัดกาญจนบุรี ว่า แม่น้ำแคว ประเทศพม่าว่า เมียนมาร์ ประเทศมลายูว่า มาเลเซีย ไม่ทราบว่าจะทรงสลดพระราชหฤทัยสักปานใด

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว วรรณกรรมไทยได้เน้นทางร้อยแก้วมากกว่าร้อยกรอง พระราชนิพนธ์ของพระองค์ก็มีร้อยแก้วมากกว่าร้อยกรองและเป็นร้อยแก้วที่ดีเลิศ เป็นแบบอย่างของการใช้ภาษาไทย เช่น พระราชนิพนธ์เรื่องพระราชพิธีสิบสองเดือน ซึ่งพระราชนิพนธ์เมื่อพุทธศักราช ๒๔๓๑ ที่ทรงกล่าวถึงตำราเดิมของพระราชพิธีแต่ละเดือน แล้วทรงชี้แจงเหตุการณ์ที่แก้ไขเปลี่ยนแปลงมาโดยลำดับ จนถึงได้เลิกหรือยังคงทำอยู่ โดยทรงสอบสวนตำรับตำรา ประกอบกับรับสั่งถามผู้รู้ หรือที่ทรงทราบจากพระบรมราชาธิบายของสมเด็จพระบรมราชาชนกรัศกาลที่ ๔ เมื่อทรงวินิจฉัยความรู้จากแหล่งข้อมูลทั้งมวลแล้ว จึงทรงเรียบเรียงลงเป็นพระบรมราชาธิบาย วรรณคดีสโมสรจึงยกย่องพระราชนิพนธ์เรื่องนี้ว่าเป็นยอดของความเรียงอธิบาย

บัณฑิตเก่าสมัยพันธ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศูนย์พัฒนกิจและ บัณฑิตเก่าสมัยพันธ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศูนย์พัฒนกิจและ บัณฑิตเก่าสมัยพันธ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บัณฑิตเก่าสมัยพันธ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศูนย์พัฒนกิจและ บัณฑิตเก่าสมัยพันธ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศูนย์พัฒนกิจและนิสิตเก่าสมทบปณิธานแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์ร้อยแก้วไว้มากมายหลายประเภท แทบไม่น่าเชื่อว่าพระองค์ทรงมีเวลาว่างที่จะพระราชนิพนธ์ได้อย่างไร เพราะพระราชกรณียกิจที่ทรงบำเพ็ญสร้างความสุขความเจริญให้แก่ประเทศชาติก็มีเหลือที่จะคณานับ พระราชนิพนธ์มีทั้งพระราชดำรัสในโอกาสต่าง ๆ พระราชหัตถเลขาและจดหมายรายวันในการเสด็จประพาสสถานที่ต่าง ๆ ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ ที่สำคัญคือ **พระราชหัตถเลขาพระราชทานสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี พระบรมราชินีนาถ** เมื่อเสด็จประพาสยุโรปครั้งแรก พุทธศักราช ๒๔๔๐ และ **พระราชนิพนธ์ไกลบ้าน** เป็นพระราชหัตถเลขาพระราชทานสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้านิภาภมกล ราชเลขาธิการฝ่ายใน ซึ่งต่อมาทรงกรมเป็นกรมขุนอุทองเขต

ชัตติยานารี เมื่อเสด็จประพาสยุโรปครั้งที่สอง พุทธศักราช ๒๔๕๐ พระราชนิพนธ์ประเภทพระราชวิจารณ์ เช่น **พระราชวิจารณ์จดหมายเหตุความทรงจำของกรมหลวงนรินทรเทวี** พระบรมราชวินิจฉัย พระบรมราชาธิบาย เช่น เรื่อง **ธรรมเนียมในราชตระกูลในกรุงสยาม** และที่สำคัญยิ่งคือ **พระราชดำรัสทรงแถลงพระบรมราชาธิบายแก้ไขการปกครองแผ่นดิน** ซึ่งเท่ากับทำวิทยานิพนธ์การจัดระเบียบบริหารราชการแผ่นดินอันทรงปฎิวัติประเพณีการปกครองซึ่งใช้กันมาถึง ๔๐๐ ปี มาเป็นรูปแบบการปกครองที่เราใช้กันในปัจจุบัน

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงพระนิพนธ์อธิบายตำนานหนังสือเรื่องไกลบ้านไว้ตอนหนึ่งว่า

“อันพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้านนี้ เป็นหนังสือเรื่องหนึ่งซึ่งอ่านไม่รู้จักเบื่อ ข้าพเจ้าเองได้เคยอ่านประมาณเห็นจะราวห้าหกเที่ยวแล้วก็ยังไม่เบื่อ ใครได้เคยอ่านมาแต่ก่อนก็กล่าวเช่นเดียวกัน เพราะพระราชปฏิภาณในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์กระบวนพรรณนาวาดด้วยสิ่งหนึ่งสิ่งใดก็ดี หรือกระบวนบรรยายว่าเรื่องราวอันใดก็ดี แจ่มแจ้งอ่านจับใจไม่เลือกว่าทรงพระราชนิพนธ์เรื่องใด ๆ ในกระบวนนั้นแทบไม่มีผู้ที่จะเทียมถึง แลหนังสือเรื่องไกลบ้านนี้ นอกจากดำรัสเล่าเรื่องความทุกข์สุขส่วนพระองค์ในการที่เสด็จไปครั้งนั้น ทรงพระราชนิพนธ์พรรณนาวาดด้วยถิ่นฐานบ้านเมือง แลบรรยายถึงขนบธรรมเนียมต่าง ๆ ของนานาประเทศ ซึ่งเป็นเรื่องแปลกประหลาดกับกระแสพระราชดำริวิจารณ์อันสุขุมคัมภีรภาพ แลมีเรื่องสนุกขบขันแถมกันไป จึงชวนอ่านเพลิดเพลินไม่รู้จักเบื่อ”

ศูนย์พัฒนกิจและบสตกาสบพบร๑แห่งจุฬาลงกรณบมหาวิทยาลัย

ขอยกตัวอย่างการเรียบเรียงถ้อยคำที่ทรงใช้คำง่าย ๆ บรรยายแจ่มแจ้งเป็นกระบวนการความคิดติดต่อกันมีความหมายบริบูรณ์ และสำนวนเป็นไทยแท้

ขณะประทับในเรือมหาจักร ทรงเล่าว่า

“ลืมนึกถึงเห็นปลาเมื่อบ่าย ตัวไม่ลื้โต ขนาดปลาเทโพแก่ ๆ นับพันว่ายน้ำเล่น โลดไล่กันเป็นวงกว้างเกือบเท่าสนามหญ้าน้ำพระที่นั่งอัมพร ตอนเย็นปลาฉลามและปลาโลมาว่ายน้ำตามเรือเป็นนาน เรือเดินดีมีลมพอสบาย ตั้งแต่มาไม่เคยมีใครพูดถึงคลื่น เพราะไม่มี”

ทรงเล่าถึงดอกไม้ที่ ชันเรโม ว่า

“แต่ต้นไม้มันช่างผิดกับบ้านเราเสียจริง ๆ คือปลูกเป็นต้นหรือกอที่พอจะกระถางดินขนาดต่าง ๆ กะให้พอออกดอกพร้อมกันหมด ด้วยเอาไครยเลี้ยงกิ่งที่แข็งลิดกิ่งที่อ่อนเสีย ตัดให้คงข้อพอเสมอกัน เมื่อแตกออกมาก็แตกพร้อมกัน เท่ากัน กุหลาบต้นหนึ่งมันมีดอกพร้อมกันหมด ตั้งยี่สิบ สามสิบดอก ตูมบ้าง แยมบ้าง บานบ้าง ทอยกันไป ต้นอื่น ๆ ที่มีดอกเป็นข้อใหญ่ ๆ ดอกติดกันหมดเหมือนจัดพุ่มเครื่องนมัสการ เป็นแต่เตี้ยงามกว่าจัดดอกไม้หัวโล้นที่จัดกัน”

ทรงเปรียบเทียบภาพของประชาชนในกรุงปารีสที่เดินยัดเยียดกันตามถนนว่า

“ถ้านั่งดูในที่แห่งใดข้างถนน จะแลเห็นคนเดินเหมือนอย่างกับจอกที่ไหลลอมมาตามกระแส น้ำ รถที่เดินไปมาเหมือนกับแพแลสวะในเวลาน้ำน้ำ”

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นกวีเอกพระองค์หนึ่งของชาติไทย เพราะพระราชนิพนธ์ร้อยกรองของพระองค์มีแทบทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นโคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน หลายเรื่องจัดเป็นกวีนิพนธ์ที่ไพเราะกินใจที่สุด เช่น โคลงนิราศพระราชทานสมเด็จพระบรมราชินีนาถหรือบทละครเรื่องเงาะป่าอันเป็นนิยายรักกินใจของชาวป่า พระราชนิพนธ์จำนวนมาก อาทิ โคลงต้นเรื่องแห่โสกันต์ ทรงพระราชนิพนธ์ตั้งแต่ยังมีพระชนมายุไม่ถึง ๒๐ พรรษา โคลงเรื่องรามเกียรติ์ ทรงพระราชนิพนธ์ในครั้งบูรณะวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ฉลองพระนครครบรอบ ๑๐๐ ปี โคลงสุภาพิตต่าง ๆ โคลงประกอบภาพพระราชพงศาวดาร โคลงเลี้ยงโต๊ะปีใหม่ กาพย์เห่เรือ กลอนไดอารี่ชมทราบบและตามเสด็จไทรโยค ลิลิตนิทราชาคริต และบทละครเรื่องวงศ์เทวราช ดังจะยกตัวอย่างพระราชนิพนธ์บางเรื่องมาแสดง

มหาวิทยาลัย

ศูนย์พัฒนกิจและนิ

ศูนย์พัฒนกิจและนิสิตเก่าสภพบรแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ยลพัทรวังผ่องเพ็ญ
สบเนตรยิ่งคมคร
ฟังเสียงสุดอวรณ์
งามท่อมล้วนลักษณ์ล้ำ

ศศิธร
บาดซ้ำ
หวังสวาท
แหล่งหล้าหาไหน
พระราชนิพนธ์กาพย์ห่อโคลงเห่เรือ

พรายพรายสุริเยศเยื้อง
พรางพรางจับพรรณโฉม
พราวพราวดรุณโสม
พรั่งพรั่งพระจากห้อง

เยี่ยมโพยม
นมน้อง
ส่องคำ
จักข้าเห็นโฉม

พระราชทานสมเด็จพระบรมราชินีนาถ ๒๔๔๐

พระลบเจียนลับไม้
แสงส่องสั่งอัมพร
สีสลับกับสาคร
อีกหมู่ไม้ไล่ล้อม

รอนรอน
พ่างย้อม
เขียวสดใสแฉ
เล่ห์ล้าระบายสี

ปักษาเซงแซ่ซ้อง
บ้างหยุดบ้างเป็นเฉียง
ขึ้นรังร่วมคู่เคียง
ฟังเปลิดเพลินใจให้

หลายเสียง
สู้ไม้
กันพลอด
ท่วงน้องเนาหลัง

พระราชนิพนธ์เสด็จประพาสไทรโยค ๒๔๓๑

มหาวิทยาลัย

ศูนย์พัฒนกิจและนิ

ชนพาลปานน้ำซึ่ง
ยาวใหญ่ไหลเป็นเกลียว
ใสจริงแต่จิบเดียว
มากก็มากคดโค้ง

เค็มเขียว
ว่างวัง
ฤดีมี ได้เลย
คบค้าพาเสีย

พระราชนิพนธ์เสด็จประพาสจันทบุรี ๒๔๑๘

หยิ่ง นักจับคบได้
ไป สู่ประชุมไหน
ใคร ใครบ่อยากไป
ชม แต่คนเดียวหม้าย

กับใคร
แตกฝ่าย
พบปะ ดนแอ
เพื่อนผู้หมู่พงศ์

อาลัย มละน้อง
ใจห้วง เป็นบ่วงหลัง
ยิ่งหน่วง ประหนึ่งดัง
ข้าหนัก หฤทัยข้อง

เนาวัง
สอດคล้อง
ยุ่ง เสริมแฮ
ขัดกลุ้ม รุมโรม

พระราชนิพนธ์โคลงกระทู้สุภาสิต ๒๔๒๐

ความรู้คู่เปรียบด้วย
สุจริตคือเกราะบัง
ปัญญาประดุจดั่ง
กุมลตติต่างโลบ้อง

กำลัง ภายแฮ
ศาสตร์พ้อง
อาวุธ
อาจแก้ว กลางสนาม

ศูนย์พัฒนกิจและนิสิตเก่าสภพันธ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แต่งพระราชทานในสมุดสุภาสิต
ของหม่อมเจ้าหญิงประวาศสวัสดิ์ ๒๔๑๘

สุจริตรวบยอดสิ้น
ห่อนยักอย่างยีนยง
โดยกลายฝ่ายโทษคง
หยิ่งสติตรึกค้นคว้าว

สรรพมจ คลเฮย
ยิ่งฟ้า
เจือทุก จริตแฮ
คู่ร้าย คงเห็น

พระราชนิพนธ์วชิรญาณสุภาสิต ๒๔๓๒

ฝูงคนกำเนิดคล้าย
ใหญ่ย่อมเพศผิวพรรณ
ความรู้อาจเรียนทัน
ยกแต่ชั่วติกระด้าง

คลึงกัน
แมกบ้าง
กันหมด
ห่อนแก่ ฤไหว

พระราชทานสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ๒๔๔๐

ยามเย็นเด่นรำล่ำราญ
บรรเทิงละเลิงกลางแปลง
อาทิตยัตติดยอดไม้แผง
ดังลอบมาเล็งแลเรา
อยู่สูงสุดล้ำทำเนา
ยังพลอยมาลอบชำเลื่อง

ลึงคิดขับขาน
จันทร์เห็นเด่นแดง
โน้นแนขุนเขา

พระราชนิพนธ์บทละครเรื่องเงาะป่า

ศูนย์พัฒนกิจและบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยสุพรรณบุรี

ชื่นใจ
หอมกระถินกลิ่นไกลใจร่ำรื้อ
โลกนี้มีอะไรที่ไม่คู่
ดวงจันทร์นั้นยังมีอาทิตยปอง
ตัวเราเหงามอยู่ในโพรงไม้
ยลแต่ฝูงสัตว์หลายไม่วายเว้น

ที่เงาไม้รำบ่มพัดฉิว
หรือใครลืบลมแฉลบมาแอบมอง
ได้เห็นอยู่ทั่วถั่วลันเตาเป็นสอง
เดินพบพ้องบางคราวเมื่อเช้าเย็น
พระไพร่มีอยู่ไม่รู้เห็น
เป็นเพื่อนเล่นพอสบายคลายกังวล
พระราชนิพนธ์บทละครเรื่องเงาะป่า

รักเร่ เร่ร้างรัก
จากน้องต้องจำจน
กระถินส่งกลิ่นเกลี้ยง
จำพรากจากจรทาง
ซ่อนชู้ซ่อนซึก
ชายใดในแผ่นดิน

เล่ห์เหลี่ยมหักกรักเร่ร่น
ผลกรรมพรากจากน้องนาง
คิดฟางเพียงจากจำจาง
ทิ้งน้องไว้ไกลกระถิน
ซ่อนชายรักเรียมจากถวิล
คิดเขยน้องต้องเคืองกัน
พระราชนิพนธ์กาพย์เห่เรือ บทชมสวน

พระราชนิพนธ์ทั้งร้อยแก้วและร้อยกรองในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่อัญเชิญมาเป็นตัวอย่างเพียงน้อยนิด ก็คงจะพอยืนยันได้แล้วว่าทรงบำรุงภาษาและวรรณกรรมให้เป็นสมบัติอันล้ำค่าของชาติไว้แล้วเพียงใด สมควรที่พวกเราชาวไทยควรจำเริญตามรอยพระยุคลบาทที่สร้างสิ่งอันมีคุณค่าไว้ให้ลูกหลานของเราสืบไป

